

Dokumentnamn
YTTRANDE

Datum
2022-09-26

Vårt diarienummer
1.1.3-2022-05555

GD-2022-146

Handläggare
Abraham Mellkvist-Roos

Ert diarienummer
S2022/02635

Mottagare
Regeringskansliet
Socialdepartementet
E-post: s.remissvar@regeringskansliet.se

Vägen till ökad tillgänglighet - delaktighet, tidiga insatser och inom lagens ram (SOU 2022:22)

Vetenskapsrådet har granskat utredningens förslag utifrån sitt uppdrag att ge stöd till grundläggande forskning av högsta vetenskapliga kvalitet inom samtliga vetenskapsområden samt de särskilda uppgifter som myndigheten har i sin roll som forskningsfinansiär och forskningspolitisk rådgivare.

Sammanfattning

Vetenskapsrådet har inget att erinra mot förslaget om utökad vårdgaranti eller förslaget om stöd till utveckling av god och nära vård.

Vetenskapsrådet har inte heller något att erinra mot förslag och bedömningar kring en nära och tillgänglig vård med fokus på primärvården.

Vetenskapsrådet har inga synpunkter på bedömningen att de universitet som saknar regionaliserad läkarutbildning bör utreda en sådan utveckling. Dock kan Vetenskapsrådet på föreliggande underlag inte stödja bedömningen att staten bör stödja universitet och regioner i utveckling och etablering av regionaliserad läkarutbildning, eller att staten bör ge ett permanent stöd till de som infört en sådan utbildning.

Vetenskapsrådet har inget att erinra mot bedömningen att ett Nationellt samverkansprogram för forskning och utveckling för nära vård bör inrättas vid Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd (Forte).

Vetenskapsrådet stödjer bedömningen att ett 10-årigt Nationellt program för primärvårdsforskning med fokus på allmänmedicin bör tillsättas vid Vetenskapsrådet.

Vetenskapsrådet stödjer bedömningen att Forte respektive Vetenskapsrådet bör få i uppdrag att förbereda för programmen, analysera forskningsbehov och ta fram forskningsagendor i samverkan med berörda aktörer året innan medel utlyses.

Vetenskapsrådet har synpunkter på bedömningen att staten bör stödja utvecklingen av universitetssjukvårdsenheter inom primärvården i fler regioner. Staten bör stödja infrastruktur för forskning och överlåta till huvudmännen för hälso- och sjukvård samt forskning och utbildning att utforma universitetssjukvården.

Vetenskapsrådet har inga synpunkter på bedömningarna gällande nationell strategi för barn och ungas psykiska hälsa.

6.2.15 Avtal med andra regioner om regionalisering av läkarutbildningen

De rekryteringssvårigheter som finns inom hälso- och sjukvården i flera regioner är bekymmersamma. Det är dock svårt att fullt ut uppskatta värdet av en regionaliserad läkarutbildning, med utgångspunkt av det material som utredningen presenterar. Statistik från regioner som utvecklat regionaliserad utbildning visar att en majoritet av studenterna förblir på studieorten efter examen. Däremot saknas data som bekräftar att rekryteringssvårigheterna minskat och kompetensen ökat i de valda regionerna. Underlaget i utredningen behöver därför kompletteras, särskilt eftersom utredningen inte beskriver värdet av regional läkarutbildning med utgångspunkt av de skilda förutsättningar som finns i olika regioner.

Den akademisering som utredningen beskriver är däremot ett nödvändigt steg för att stärka forskningen i primärvården och bör därför prioriteras högt. Utvecklingen bör ske organiserat och inte vara avhängd en regionalisering av läkarutbildningen. En akademisering bör istället knyta alla regioner och kommuner till universitetssjukvården, för att stimulera forskning och kliniska studier över hela landet.

Den kritik som lyfts av universiteten, inklusive avsaknad av vetenskapligt stöd för regionaliserad läkarutbildning, diskuteras tyvärr inte i tillräcklig omfattning. Farhågorna om ökad fragmentering av forskningen och minskad exponering för preklinisk forskning behöver också beaktas, eftersom det kan få stora konsekvenser för forskning i hälso- och sjukvården. Alternativa lösningar som tar hänsyn till forskningens behov, samt är anpassade för de olika förutsättningar som finns i regionerna, bör därför undersökas.

Med anledning av detta ser inte Vetenskapsrådet anledning till att staten ska stödja en utveckling mot regionaliserad läkarutbildning, åtminstone inte innan för- och nackdelar har utretts i större omfattning. Inte heller bör staten erbjuda ett permanent stöd till de regioner som infört regionaliserad utbildning, eftersom detta kan skapa incitament att genomföra kostnadsökande förändringar med oklara effekter för forskningen.

6.3.8 Utmaningar och behov som lyfts vid utredningens kontakter med olika aktörer

Vetenskapsrådet stödjer bedömningen att inrätta ett 10-årigt Nationellt program för primärvårdsforskning med fokus på allmänmedicin.

Vetenskapsrådet delar utredningens uppfattning om vikten av att stärka forskning inom primärvården, vilket tidigare framförts av Vetenskapsrådet i yttrandena avseende SOU 2018:39, SOU 2020:19 och SOU 2021:6. Vetenskapsrådet instämmer även i att forskningsfinansiärer bör ta ett större ansvar för att stödja forskning i primärvården, vilket påtalats i yttrandet på SOU 2018:39. Tyvärr är förutsättningarna för forskning i primärvården inte tillräckliga, vilket kan leda till att samhällsnyttan av investeringar i forskning uteblir. Det är därför viktigt att komplettera utlysningar av forskningsmedel med andra aktiviteter som bygger upp och stödjer högkvalitativa forskningsmiljöer inom primärvården.

Utökad forskningskapacitet och -kompetens är central för att fler forskare inom primärvården ska kunna formulera forskningsfrågor som utgår från den egna verksamheten. Därför behövs långsiktiga satsningar som bygger upp forskningskompetens, såsom forskarskolor och doktorandprogram. Forskarskolor inom andra områden har fått positiva effekter och skolorna är därmed ett viktigt instrument för att stimulera forskningskompetens på lång sikt. Det är därför sannolikt att Vetenskapsrådets aktuella utlysning om medel till forskarskolor inom allmänmedicin kommer bidra till att förbättra situationen. Det krävs dock långsiktiga investeringar i forskarskolor för att bygga upp tillräcklig forskningskompetens. Med tanke på detta är det klokt att ett 10-årigt Nationellt program för primärvårdsforskning växer över tid, allt eftersom förutsättningarna förbättras inom området.

För att öka intresset för forskarutbildning och forskning inom primärvården behövs dessutom en integrering av vetenskaplig metodik tidigt i medicinstudierna, vilket Vetenskapsrådet framfört i yttrandet på SOU 2020:19. Även detta kräver ökad samverkan mellan lärosäten och hälso- och sjukvården. En integrering innebär kontinuerlig exponering för vetenskapliga frågeställningar, samt aktivt deltagande i forskning. Erfarenhet från forskning förbättrar dessutom förmågan att kritiskt granska och implementera forskningsresultat samt nya behandlingsmetoder, vilket är av största vikt för att den moderna hälso- och sjukvården ska kunna erbjuda en kunskapsbaserad, personcentrerad och jämlik vård.

Satsningar på forskningsinfrastruktur, liksom stabil och långsiktig forskningsfinansiering, krävs dock som ett komplement till forskarskolor, för att öka kapaciteten och skapa attraktiva karriärmöjligheter för forskarutbildade allmänläkare. Det stora behovet av infrastrukturer med anknytning till forskning som finns kan endast tillfredsställas genom delat ansvar och samverkan mellan olika parter, inklusive forskningsfinansiärer, landsting, sjukvårdsregioner, samt universitet och högskolor. Infrastrukturer för forskning bör utgå från existerande strukturer, såsom Kliniska Studier Sverige, eftersom de redan i dag bidrar till ökad kvalitet och forskningsproduktion. Resurserna är dock långt från tillräckliga och behöver därför förstärkas.

För att en satsning på forskning i primärvården ska bli framgångsrik behövs samverkan mellan huvudmännen för forskning och utbildning, samt hälso-

och sjukvården. Sjukvårdshuvudmännen behöver avsätta mer forskningstid och resurser för personalen, samt tillgodose uppbyggnad av en stark forskningskultur inom primärvården. Risken är annars övervägande att vinsterna från stora satsningar på forskning uteblir. Faran är därmed inte bara ett urholkat förtroende för forskning, utan även en begränsning av patienternas tillgång till nya och effektiva behandlingar.

Med anledning av detta anser Vetenskapsrådet att ett nationellt forskningsprogram behöver inriktas på att bygga upp kapacitet, kompetens och förutsättningar för forskning i primärvården. Endast en mindre del av ett forskningsprogram bör inledningsvis inriktas på finansiering av stora forskningsprojekt.

Vetenskapsrådet stödjer bedömningen att utveckling av eventuellt program bör ske på Vetenskapsrådet, i samverkan med relevanta aktörer, såsom huvudmännen för hälso- och sjukvården.

6.4.6 ALF-avtalet och utveckling av universitetssjukvårdsenheter

Vetenskapsrådet har tidigare påpekat att kopplingen mellan primärvård och forskning är svag. Detta framkom i utvärderingarna av den kliniska forskningens kvalitet och universitetssjukvårdsenheterna vid de regioner som omfattas av ALF-avtalet¹. Behovet av insatser för att stärka forskningen inom primärvården, som tidigare påpekats i detta yttrande, är därför stort.

Vetenskapsrådet har synpunkter på utredningens bedömning att staten bör stödja utvecklingen av universitetssjukvårdsenheter inom primärvården i fler regioner. Regionerna och universiteten bör ges utrymme att fritt utforma universitetssjukvården.

Staten bör koncentrera insatser på utveckling och expansion av infrastrukturer för forskning. I dagsläget finns begränsade resurser, vilket hindrar utveckling av klinisk forskning i primärvården. Insatserna kräver dock samverkan mellan alla parter, inklusive forskningsfinansiärer, regioner, samt universitet och högskolor, vilket påtalas i Vetenskapsrådet motivering för punkt 6.3.8.

Vetenskapsrådet instämmer i att det är angeläget att regioner och kommuner inkluderar forskning i uppdragsbeskrivningen, samt kvalitativt följer upp forskningsproduktion. Det är dock viktigt att särskilja forskning med uppföljning och utveckling, vilket allt mer sällan sker. Vetenskapsrådet har i yttranden på SOU 2018:39, SOU 2020:19 och SOU 2021:6 uttryckt stöd för utvecklingen av en systematisk uppföljning av primärvården på aggregerad

¹ Utvärdering av den kliniska forskningens kvalitet vid de landsting som omfattas av ALF-avtalet, 2018, Vetenskapsrådet
Utvärdering av universitetssjukvård – strukturer och processer, 2018, Socialstyrelsen

nivå, vilket bör prioriteras högt. Även ersättningssystemet bör, som utredningen påpekar, återspegla ett ökat fokus på forskning.

Yttrandet har beslutats av generaldirektören Katarina Bjelke efter föredragning av forskningssekreteraren Abraham Mellkvist-Roos. Vid den slutliga handläggningen har även rådsdirektören Maria Thuveson och tillförordnade chefsjuristen Victoria Söderqvist deltagit.

Katarina Bjelke
Generaldirektör

Abraham Mellkvist-Roos
Forskningssekreterare

Kopia

Socialdepartementet s.fs@regeringskansliet.se

Utbildningsdepartementet:

Per-erik.yngwe@regeringskansliet.se

Utbildningsdepartementet.registrator@regeringskansliet.se